

САНА ОЛОХ

ХАБЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№№ 108—109

(8553—8554)

СУБУОТА

2000 сыл
Балабан ыйын
23 күнэ.

ЧУРАПЧЫ УДУУХУН ХАБЫАТА

Саха Республикатын Суверенитетын күнүн көрсө

СУВЕРЕНИТЕТ ИСТОРИЧЕСКОЙ СУОЛТАТА

Балабан ыйын 27 күнүгэр Саха Республиката бүтүннүтэ суверенитет биллэриллибитэ 10 сылын өрөгөйдөөхтүк бэлиэтиэбэ. Республиканскай комиссия тэриллэн үлэтин-хамнаһын ыппыта ыраатта, ону барытын радионан истэн, телевизорунан көрөн, хаһыатынан ааһан дьон-сэргэ сүрүн арангата билэ, сэргии кэтэһэ олорор буолуохтаах диэн этэр буоллаха, кини улаханньык сыыстарбата буолуо. Билигин даҕаны суверенитет күнүгэр диэри элбэҕи өссө билиэхпит, истиэхпит, көрүөхпүт турдаҕа. Ити барыта бу дйринг ис хоһоонноох политическай бырааһынньык Саха Республикатын сайдыытыгар, киниэхэ олорор норуоттар ей-санаа өттүнэн уһуктууларыгар, үлэбэ-үөрэххэ, олоххо активностара көтөбүллүүтүгэр суолтатын, сабыдыалын, оруолун дьонго-норуокка өссө төгүл санатар, тэбэтиг өйдөтөр инниттэн оноруллар.

Суверенитет кылгас кэрчик кэмгэ судургутук биридэ баар буолан хаалбатаҕа. Бу дьыала үһүн остуоруйалаах. Былыр былыргыттан, ордук төрүт олохтоохтор биһиги сахалар, өйдөөхтөрбүт, үөрэхтээхтэрбит дойдularын, норуоттарын дьингээх патриоттара уһуука-ахтык туруорсубут, ситиһэ сатаабыт, сорох бириэмэлэргэ ити иннигэр олохторун толук уурбут болпуруостара буолар. XIX-с үйэ 20-30-с сылларыгар сахалар туруорсуулар олоххо кириэн, Степной Думаҕа сылдыһыттар да уһаабатаҕа. Бу аһан иһэр үйэ сабаланы-

тыгар саха үөрэхтээхтэрэ, общественной-государственной деятельтэрэ, интеллигенция лидердэрэ В.В.Никифоров-Кулунуур, А.Е.Кулаковскай-Өксөкүлээх Өлөксөй бэйэлэрин биир санаалаахтарын кытары Саха сириг олохтоох омуктарын, сахалары национальнай, духовнай баттыгастан таһаарарга турумууттара, "Союз якутов", "Саха омук" курдук общественной хамсааһыннары тэрийбиттэрэ, сахалары духовнай өттүнэн улаханньык сэргэхсипиттэрэ, өйдөрүн-санааларын уһугуннарбытара, түмүттэрэ.

1920-1930-с сыллардаахха автономия былааһын ылбыт республика салайааччылары, бастатан туран, М.К.Аммосов, П.А.Ойуунускай о.д.а. оччотообута "ленинскэй" диэн ааттанан ытыллыбыт национальнай политиканы туһанан төрөөбүт сахаларын сириг норуоттарыг уһугуннараарга, барбардарга, саҥа кэскиллээх суолга үктэннэрэргэ, национальнай государственной бөдөргөтөргө үлэни күүрээтнээхтик саҥалаабыттар, сувереннай бырааптаах республикаҕа дьулуспуттара. Ол саҥалааһыннара тоталитарнай режим олохтонон, салгы сайдыыны ылбатаҕа, саба баттамыта. Саха чулуу уолаттара бэйэлэрин биир санаалаахтарын, дойдотторун кытта политической репрессивнай дьахыйыга түбэспиттэрэ.

Сөбөтөх идеология сабардааһыннан босхолонон, демократическай ей-санаа аһыллан Россия федера-

тивнай тутулу тэринэн рынок сыһыаннаһыларыгар кириэр кэмигэр Саха сириг олохтоох омуктара хаттаан тиллэн бэйэлэрин омук быһыытынан барбарыларын эмиэ күүскэ туруорсубуттара. Суверенитетке дьулуһуу ис хоһооно национальнай төрүттэрдээх буолан, 1990 сыл ортотугар саха норуота, республика суверенитетке дьулуһуун сомоһууру сымаллаах "Саха омук" холбоһук тэриллибитэ. "Саха омук" бастакы мунньахтарыттан саҥалаан республика государственной суверенитетыг олохтоһун туһунан чопчу программалары чочуйан онторорго ылсыбыта. Программа сүрүн хайысхаларынан Үрдүкү Сэбиэскэ государственной суверенитет туһунан Декларация барылын киллэрии, республикаҕа Президент дуоһунаһа олохтоһуун туруорсуу, Конституция барылын бэлэмнииргэ бөлөх тэрийии, республика аатыг уларытан туруорсуу, сахатылыгар государственной статуһу, бэйэ гражданствотын, национальнай оскуолалар сайдар концепцияларын ылыныы, ыһаагы национальнай государственной бырааһынньыгынан биллэрии о.д.а. болпуруостар буолбуттара. Дьингээх сувереннай государствоны олохтуур баҥалаах далааһынаах общественной, государственной үлэ күөстүү оргуйбута.

Билигин 10 сыл аастыгын кинэ эргиллэн көрдөхпүтүнэ, ити дьаһаллар, ити үлэлэр-барыта бириэмэтигэр сөптөөхтүк оноруллубуттар эбит.

Ону олох даҕаны, бириэмэ даҕаны көрдөрдө. Биир тылынан, суверенитет туһунан декларация ылынамыт быһаарылаах быһык кэмгэ сахабыт норуотун тирээн иһэр ыарахаттаран араҥаччылаабыт, кэскили түстээбит эбиһпит. Рынокка кирири бу аастыг бастакы уон сылларыгар Россия хайдах курдук ыарахан балаһыанньаҕа кириэн тахсыбытын көрө-истэ сылдыһыппыт, сорох өттүн бэйэбит кытта эппитинэн хааммытынан билэбит. Ол эрэри Россия үгүс регионнара ити кэмнэргэ ыарахаттаран ынчыктыыр кэмнэригэр, биһиги атыттары кытары тэнгээтэххэ, быдан сэргэхтик, быдан иннибитин-кэннибитин көрүнэн олордубут. Ити барыта суверенитеты ылыммыппыт түмүгэр, киниэхэ олобуран, киниэн мэктиэлэнэн оноруллубут элбэх дьаһаллар ытылланнар ситиһилиннэ. Суверенитетке олобуран ситиһилибит, суверенитет ис хоһоонун арылар сүрүн дьаһаллар ханныктарый?

1. Саха Республика Конституция ылына.
2. Республика Президентскэй былаас олохтоһуута.
3. Саха тыла-государственной буолуута.
4. Икки палаталаах Парламент (Ил Түмэн) үөскээтинэ.
5. Үөрэххэ, культураҕа национальнай сайдыы концепциятын киллэрии.
6. Республика экономической өттүнэн тутууга суох буолуун кыахтара улаппыта. Сиртэн хостонор баайтан Саха сирэ ылар ирээтэ үрдээбитэ.

7. Күүстээх социальнай политика барбыта. Ол курдук, 4 оболоох ийэ 45 сааһыгар пенсияҕа тахсар бырааптамыта. Тыа хаһаайсытыбатыгар үлэлиир дьон: ыанньыксыттар, балыксыттар, булчуттар эмиэ анал чөлчөтүгүнэн туһанар буолбуттара. Дьыа-уот тутуугулар элбэх үп, кредит бэриллибитэ. Үөрэҕи күүскэ сайыннарыыга хайысха ылыллыбыта.

Ити дьаһаллар түмүктэригэр, биһиги сахалар букатын атын таһымга табыстыбыт—сайынныбыт, үөрэхтэннибит, ей-санаа көңүл буолла. Онон суверенитет биэрбит биир улахан ситиһитинэн саха дьонго бэйэтин билиини, Россия сорогун эрэ курдук санамакка, аан дойду биир тэн омугун быһыытынан сыаналаммыта буолар. Ханнык баҕарар таһымга биһиги тэнгэ аахсар кыахтаннабыт.

Биир тылынан, суверенитеты ылыны дьонун, историческай суолталаах дьыала буолар, республикаҕа государственной сайыннарыы историятыгар кириэригэр ханнык да саарбахтааһын суох. Суверенитет инники дьылбата хайдах буолуобун тымтыктанан көрбүт суох, олох көрдөрөн, иһиэбэ. Ол эрэри, бу аастыг 10 сылыгар саха норуотун туһугар элбэҕи онордо диэн кэтэһэйдээхкэ эрэ түмүктээн этэр кыахтаахпыт.

Иван ЯКОВЛЕВ,
улуус баһылыгын
солбуйааччы.

ЫЧЧАТЫ ИИТИИ -- ҮӨРЭХТЭЭНИН БЫСТЫСПАТ АРГЫҢА

Одүүлүүннэабы поли-техническэй лицей тэ-риллбитэ огут сылын ааһа оџуста. Бу хэм үс-талаах-туоратыгар Са-хабыт сирин араас мун-нуктарыттан үгүс ыччат үөрэнэн, идэ ылан үлэ-лин-хамсыы сылдыал-лар.

Уруккусылларга орто оскуола абыс хы-лааһын кэнниттэн саас-тарын ситэ илик оџолор төрөппүттэриттэн, алаһа дьыһэлэрттэн тэ-лэһийэн үөрэнэ кэлэл-лэрэ. Кистэл буолбатах, оччолорго оскуолаба болџомто сүрүннээн үөрзүр үчүгэй, көрсүө-сэмэй, бэрээ-дэктээх, общественнай олоххо көхтөөх оџолорго ууруллара. Онтон атын араа ах-сыһынан уурайан ОП-ТУ-ларга барыахтаабын курдук өйдөбүл баара. Ол быһытынан, биһиэхэ үгүстэрэ ту-лааһа эбэтэр анардас ийэ-аба оџолоро итин-нэ оскуолаба ситэ үөрэммитэх ыччаттар кэлэллэрэ. Онон учи-лище коллектива хас биһирдэн үөрэнээччи ай-ылбаттан ылбыт дьобурук-талааһын арыһан, интэрнэтин та-батаһанан, киничи киһи быһытынан итин-үөрэтэн итинэн идэ биэрэн олох киэн аар-тыгар үктэннэрэр со-ругу туруорунан үлэли-ринбит. Ыччаттары түмүр оџоһоһуунай тэ-рилтэлэр--комсомол уонна үөрэнээччилэр профсоюзнай хол-боһуктара маныаха сүрүн төһүү күүһүнэн буолаллара. Үөрэнээ-чилэрбит училищеба үөрэммит үс сылларын иһигэр комсомолга үүнэн, профсоюз чили-

энэ буолан, тустаах идэлэрин баһылаан, культурнай-спортнай өттүнэн талааннара-дьобурдара арыллан иһэрэ биһигини, үлэһиттэри, үөрдэрэ. Үгүс оџо уруһуйдуура, плакатнай суруйуунан дьарыктаналлара, ара-ас куруһуоктарга, сек-цияларга сылдыаллара. Группалар икки арды-ларынаабы социалис-тической куота-лаһымылар, көрдөөх конкурстар, спортнай күрэхтэһинилэр, бэрээ-дэги көрүү итинэн са-нитарнай рейдэлэр курдук араас общес-твеннай үлэлэр была-аннаахтык ыһыталаал-лара. Маны сэрэ, үөрэнээччилэр тутар этэрээттэрэ үлэлиирэ үгэс буолбута. Ити кур-дук, "Биһир киһи бары-тыгунугар, бары би-ри киһи туһугар" де-викһинэн, аналлаах үөрэби кытары туһала-ах үлэ көдүүстээхтик дьүөрэлэһэн интэр-үөрэтэр үлэ көхтөөхтүк ыһыталаа. Директо-ры иһигэр үөрэтэр үлэс солбуйааччыларынан араас кэмнэргэ туох баар билиилэрин-көрүүлэрин ууран, тус биризмэлэрин харыста-абакка киэн далааһын-наахтык М.В.Дьяков-скай, А.Г.Габышев, М.Д.Лукина үлэлээн ааспыттара.

Үгүстэн арыһах холо-буру асылтым. Проф-техучилищелар икки ардыларыгар араас таһымнаах күрэхтэһи-н сылын ахсын буолара. "Мин дөйдүм--ССРС" дьэн үөрэнээччилэр айар үлэлэригэр биһиги үөрэнээччибит Владислав Горохов үлэ-тэ маһнайгы миһтэни

ылан, быһа тардыллан "Смена" сурунаалга ба-чээтэммитэ. 1986 сыллаахха Москвага ыһытталыбыт Саха АССР профтехүөрэх-тэһиниин управлени-тын иһинэн тэриллэн үлэлиир "Дьээ-буо" ырыа-ункуу ансамблин откуоттуур концертыгар "Мичээр" квартеттибит (И.С.Гулеев, Д.Д.Пудов, Г.А.Габышев, С.Д.Дю-дорев) кыттан лауреат урдук аатын ылар чэс-хэ тиксибитэ, ону таһынан 1989 сыллаах-ха профтехүөрэх-тэһини тэриллбитэ 50 сылыгар аналлаах Москвага ыһытталыбыт концертка кыттыабын ылбыта. 1987 сыллаах-ха Комн АССР столи-цатыгар Сыктывкарга буолбут автономнай республикалар проф-техүөрэхтэһиниһэ үп-равлениеларын түмүктүүр концертыгар Анжела Гульева, Полина Романова, Коля Баишев, Георгий Кули-нин кыттыбыттара. От-тон айар дьобурдары көрүү республикатаабы конкурстарыгар учили-щебит инники күөһтэ сылдыбыта. Ол кур-дук, 1986 сыллаахха иккис миһтэлэммит-пнт, 1987, 1988, 1989, 1990 итинэн 1991 сыл-ларга бастабыппыт. Оттон спортка Саха си-ринээби "Трудовые ре-зервы" общество тэ-риһэр күрэхтэһинилэ-ригэр араас көрүннэргэ: көңүл тустууга, хайыһаарга, остоол тен-ниһигэр, савхымакка, сүүрүүгэ, баскетболга, волейболга өрүүтүн биһирстээх миһтэлэр-гэ сылдыарбыт. Маннык үгүс үгэспитин салбаан, бу кэнники сылларга

спортнай-куль-турнай күрэх-тэһинилэргэ итинэн идэбэ конкурстарга эмнэ кулаһана суохтук кыттабыт. Ол курдук, 1998 уонна 1999 сыл-ларга илин эһэр улуус-тар икки ардылары-наабы зональнай Спар-такнадаба бастагы ми-һтэлэри, оттон уус-уран самодетельноһы зональнай көрүүгэ бастагы уонна иккис миһтэлэри ылбыппыт. Маны таһынан, юве-лирнай итинэн иһс оһоһуктар республи-катаабы конкурстары-гар инники күөһтэ сылдыбыт.

Биһиги училищебиты-гар үөрэммит, идэ ылан олох киэн аартыгар үктэнэн нуруот халай-ыстыбатын араас эйгэ-тигэр ситиһилээхтик үлэлин-хамсыы сылды-ар ыһытталыбытын-нан киэн туттабыт. Ки-ниһэр ортолоругар ба-аллар: СР үтөһлээх ар-тискалара Н.Н.Чигире-ва уонна Р.Я.Захарова, биллиилээх мелодистар Н.Н.Протополов, А.В.Меркулов, В.Габы-шев, СР үтөһлээх меха-низатора П.Н.Дмитри-ев, Чурапчы оройуонун хас да төгүллээх чемпи-он суоллардара: И.Г.Никонов, В.Э.Дья-ковскай, "Үлэ албан-аата" орден кавалера В.Д.Барашков, РСФСР тыатын хаһаайыстыба-тын туйгуна Н.Н.Поно-марев, итинэн улуус-пут чулуу спортсменна-ра: Иван Поисеев, Нико-лай Болжинов, Федор Гермогенов, Федор Иванов, Александр Де-мешин о.д.а. бэрт үгүстэр.

Семен ДИОДОРОВ, политехническэй лицей директорын интэр үлэс солбуйааччы.

Мин быһырыын Ор-то Халыматтан кэлэн алмааһы кырылааһын техник-технологийн идэтигэр үөрэнэ кири-битим. Преподавател-лэрбит уонна маастар-дарбыт сүрдээбин кыһаллан үөрэтэллэр. Үөрэхпит алмааһы кы-рылыһыр, кыһыйар уонна эрбиһир станок-тардаах толору хаа-

ук биһирстээх миһтэсэ тиксэллэр. Мин бэйэм тустуунан дьарыктана-бын. Ааспыт үөрэх дьылыгар ахсынныга Чурапчы алмааһы кы-рылыһыр заводун үөрэнээччилэрин кытта теорияба буолбут күрэхтэһиниһэ бастагы миһтэни ылбытым. Ли-цей иһинэн "Идэтигэр бастыһ" конкурска

САҢА ИДЭНИ БАҢЫЛЫБЫН

чыдыһылаах сыахтарга ыһытталар. Группабы-тыгар республика ара-ас улуустарыттан кэл-бит оџолор баалар. Холубур, Орто-Халы-маттан, Абыһтан, На-мтан, Нурбаттан, Таат-таттан, Уус-Алдан-тан, Мэһэ-Хаҥаластан уонна Чурапчыттан. Иллэн кэми туһалаах-тык атаарарга, сыһы-алан кизэллэрэ, араас конкурстар, күрэх-тэһинилэр, куруһуоктар уонна уус-уран само-детельносте концер-тара идэһэл ахсын ыһыталааллар. Онон биһиги группабыт оџолоро көхтөөхтүк кытталлар. Ол курдук, мас тардыһытыгар, халсарайга, остоол тен-ниһигэр онтон да атын көрүннэргэ буолар күрэхтэһинилэргэ куру-

кыйаһыммын, Дьоккуус-кайга "Бриллиант-2000" дьэн республи-катаабы конкурска үһүс биһирстээх миһ-тэсэ тиксибитим.

Талан ылбыт идэбин уонна үөрэхпин олус сөбүлүүбүн. Саха сирин-гэр алмаас промыш-ленноһын сайынналар үлэһит буолар эрэллэ-эхпин. Эдэр ыччаты биһиэхэ кэлэн ал-мааһы кырылыһыр идэбэ үөрэнэргитигэр, атын биһир саастыыла-ахтаргытын кытары билсэн-алтыһан, үөрэ-нэн эдэр сааскытын көхтөөхтүк уонна туһалаахтык атаарын дьэн ыһырабын.

Михаил ЕФИМОВ, лицей 2 курсун үөрэнээччигэ.

Производственный үөрэхтэһини кэмигэр

ҮӨРЭММИТ КЫҤАБЫТЫГАР ҮЛЭЛИИ СЫЛДЫАБЫТ

Мин 1996 сыллаахха Диринтэн кэлэн ли-цейгэ "Ювелирнай оһоһуктар техник-техно-логтара" дьэн идэбэ үөрэнэ кирибитим. Ба-ры ыһытталар культурнай-спортнай дьаһал-ларга көхтөөхтүк кыттан үөрэммит үс сылбыт биллибэккэ ааһа охсубута. Бастагы курска сылдьан, үөрэххэ уонна бэрээдэксэ группалар икки ардыларынаабы күрэхтэһиниһэ баста-аммыт Сотоџо баран дьаарбайан кэлбиллбит. Оттон ювелирнай оһоһуктарбытынан араас конкурстарга кыттан биһирстээх миһтэлэргэ тиксэн үөрбүппүт. Ити курдук, идэбит интэ-риһиниһэ сүрдээх буолан, үөрэхпитин олус сөбүлээн дьарыктаммыппыт. Манныгы сыл-бытыгар монтировщик үһүс разрядын, иккис-питигэр гравировщик 4-с разрядын ылбыт-пыт, үһүс сылбытыгар үөрэхпитин бүтэрэн 1999 сыллаахха дипломмутун ылан ним ханна үлэлиин барарынан тарбаспыппыт. Мин үөрэм-мит лицейбэр хаалбытым, билигин иккис сыл-бын производственной үөрэхтэһини маастар-рынан үлэлиһин. Биһиртэ үөрэммит оџолорбут бары ылбыт идэлэринэн үлэли сылдыаллар. Кинилэртэн Лена Захарова, Влodia Карпов,

Слава Степанов, Анатолий Макаров эмнэ манна, лицейгэ, үлэлиһиллэр. Тарабукина Ла-риса Дьоккуускай куоракка "Якутзолото" фи-лиалыгар, Алеша Попов Алданга ювелирнай заводка, оттон Васа Попов Чурапчыга көмүс уустарынан үлэли сылдыаллар.

Саргылаана ЛУКОВЦЕВА.

Ювелирнай оһоһуктар быһыттан кэлэн

ОСКУОЛА САҢА САҤАХТАРА

Одүүлүүн орто оскуола олохтоох лицей кытары холбоһон, республика таһымнаах политехническэй оску-ола-лицей статуһун ылан, саҥа үйэни саҥалыы саһа-йынан көрсөр буолла. Бу федеральнай суолталаах экспе-риментальнай оскуола. Онон иитик-үөрэтин хайысхата саҥалыы чочуллан оһоһуллара былаанналар. Үөрэтин төүрт түһүмэхтэринэн араарыллан ыһытталар.

Ол курдук, маннайгы түһүмэххэ, 1-4 кылаас оџо-ругар үөрэтин сүрүннээн Занков систематынан былаан-налар.

Иккис түһүмэххэ, 5-8 кылаастарга үөрэтин предмет-тэриниһэ профильнай үөрэхтэһиниһэ оџоһулар. Үһүс түһүмэххэ, 9-10 кылаастарга анал кылаастарга арааран идэбэ туһаайан дириһэтэн үөрэтин тэриллэр. Төрдүс түһүмэххэ 11-12 кылаастарга идэни баһылыһырга үөрэтин буолар.

Дьобурдаах оџолору салгыы урдук үөрэххэ бэлэмни-ир колледжнай бөлөхтору арыһыны былаанналар. Маны-аха урдук үөрэх тэрилтэлэрин кытары дуоһабар түһэр-силлиэхтээх. Иитин үлэтин бүтүн кэһилиһинэн, олохто-ох тэрилтэлэри кытары хардарыта дуоһабардаһан, тэ-рийин ирдэнэр. Оскуола-лицей саһаайы системата эмнэ чочулланан, штаттара быһаарыллан, саҥа үйэни саҥалыы саһаайырга олук ууруллан турар. Онон, дьүһүйэн эттэххэ, Одүүлүүн оскуола саҥа кэм саҥа саҥахтарын арыһар, тыа сирин ыччатын урдук үөрэби, наадалаах идэни баһылааһыҥка уонна промыш-ленноска сыстыы тоскулун тутуһар.

Лана СЕДАЛИЩЕВА, 11 кылаас үөрэнээччигэ. Иван ПОПОВ, учуутал.

ОЛОХХО

УҢУЙБУТ

АБА

(Очерк)

Биир бастынмыт. Быйыл ытыллыбыт аттестацияга бастакы категориялаах, идэтигэр үрдүк таһымнаах учуутал буоларын өссө төгүл билгэргэтэ. Биһиги коллективпыт орто уопсай үөрэх систематыгар тьа оскуолатыгар детсадтан ситимнээх Зайков сайыннарыылаах үөрэтинити систимизитинэн Национальной оскуолалар уонна үөрэх сайдыытын институтун экспериментальной площадката буолан үлүс сылбытын үлэлиибит. Итин тэгинэн интэр үлэсэ улуус иһинэн "Аныгы алаас оёото" диэн экспериментальной программанын үлэлиибит. Маныаха Христина Дмитриевна үлэсэ-хамнаа элбэх, кэскиллээх. Кини сана уу кирибит Чубраайытта алааска оёолорго экологической лаабыры салайан үлэлэтэн, алаас экологиятын үөрэттэрэр, үүнээйилэри хомуттаран уроукка туттулар гербарийи оёоллор, оскуола учаастагар оёуруот астарын, үүнээйини үүннөрүнэн дыарыктыыр. Үөрэтэр оёолору улууска ытыллар олимпиадаларга, конкурска сыллага кыттан биологияга, туризмга мистэ-тэлээллэр, туризмга 1996 с. — I, 1998 с. — II мистэни, үөрэнээчилэр үлэсэ лаабырдарын тэрийингэ, үлэлэтингэ 1999 сылга I-кы мистэни ылбыттара. Предметигэр 100 бырыһыан билиини, 1998, 1999 сылларга 68-79 бырыһыан хаачыстыбага үөрэнээччилэр ситистэ. Кини улуска ытыллар педагогическай кытта үөрэх управлениетын хаста да грамоталарынан наараадаламмыта да элбэи этэр. Биология, география учууталларын методической бөлөбүн салайар.

Урукку, эрдэтэби сылларга общественной соруудахтары: алта сыл пропагандиһынан, оскуола профкомун председателинэн 7 сыл, нэһилиэк Советын депутатынан, агитзона начальгынан уо. д. а. үлэлэри толорбохтообут учуутал. Тустаах да, общественнай да үлэлэри ситиһилээхтик толороругар кэргэн Николай Николаевич күүс-көмө, тирэх буолбута ураты суолтаны ылар. Кини эдэр эрдэбиттэн совхоз производствотун тутаах үлэһит, үчүгэй үлэлээбинэн биллибит койсольской тэрилтэ секретара, хас да сылларга хоноу үлэтин биригэдириинэн үлэлээн Болтоно оту, бурдугу хомуйааччыларга социалистической куоталаһы кыайылаахтара буолалларын ситиспитэ. Кини билигин төһө да пенсионердар кэккэлэригэр кириэри сырыттар, иллитин үлэттэн араарбат, орто оскуола иһин, таһын көрөр, уоттан-күөстэн сэрэхтээх буолууну ситиһэр. Бэй-

этигэр кэтэх хаһаайыстыба тутан, улахан дьэ кэргэнин этинэн-аһынан толору хаачыйар. Михайловтар түөрт оёолоруттан Саша аптека үлэһитэ, улахан кыыс Люда үрдүк үөрэххэ 4-с курска, Коля сэттис, Надя иккис кылаастарга үөрэнээллэр. Биир сизинэнэн хайыы-үйэ эбээ, эһээ буолбуттар. Коля ситиһилээхтик үөрэммитин тэнинэн, оскуола биир бастын спортсмена, сүүрүүнэн уонна тенниһинэн дыарыктанар, ыллан, үчүкүүлэн самодетельность актыыбынай кыттыылааба, итин таһынан дьэ ис-тас үлэтин эбээһинэс ылын чуолкайдык толорор буолан төрөппүттэригэр күүс-көмө буолар. Христиналаах Ньюкулай төрөппүттэрэ үлэсэ, олоххо уһуйбуттарын курдук, сүрэхтээх, үлэһит дьон буоллулар, икки тулаайах анаардаах дьон тапталларын, өйдөрүн-санааларын холбоон дьы-уот тутунулар, сүөһүлээхтэр-астаахтар, түөрт көмүс чыынаах оёолору төрөттүлэр, сизинэннэлэр, онон Болтоно нэһилиэгин биир маанылаах ылынэн буоллулар, үлэлэсэ-хамнаастара, кэскиллэрэ кэниир.

Үөһэ ахтыллыбыты таһынан, Христина Дмитриевнага "Норуот үөрэҕиритин туйгуна", 1997 сыллаахха "Оёолор сөбүлүүр учууталлара" диэн үрдүк ааттар инэриллибиттэр. Саха республикатын үөрэтин минис-терствотын, республика үөрэтин профсоюзун, комсомол уонна партия обкомна-рын Бочуотунай грамоталарынан хас да төгүлээн наараадаламмыта. Учуутал үлэтэ кини выпускабыт оёолору үөрэххэ кириилэринэн сыаналанар. Христина Дмитриевна 18 сылын кылаас салайааччытынан үлэлиир, түөрт кылааһы выпускаата. Кинилэртэн үс врач, икки биология учууталынан, икки нитэһинэн, сэттэ фельдшер идэтин ылан айымньылаахтык үлэли-хамсы, 12 үөрэнээчи үрдүк, алта орто идэтин ыларга үөрэнэ сылдьаллар. Христина Дмитриевна үөрэнээччилэринэн сокуоннайдык кэни туттуон туттар, үөрэнээччилэрэ дириг махталларын этэллэр. Ийэтин аатын ылбыт үлүс кыыс, Аня фармацевт идэтин баһылыырга үлэлээбитэ хайы үйэ сүүрбэ үлүс сылыгар барбыт. Очерк суруллан бүтүүтэ, Саха Республикатын Президентэ М.Е.Николаев ыйааһынан, Анна Дмитриевна Ефремовага "Саха Республикатын фармациятын туйгуна" аат инэриллибитин туһунан үөрүүлээх сонун кэллэ. Үлэбинэн туйгу үлэһит аатын ылбыккынан Эйигин, Ааныы уонна бииргэ төрөбүттэригэр, аймах-билэ дьоннорун истинник эбэрээлибит.

Миитэрэй Ньюкулай-

абыс сизинэриттэн Аня Макарова үрдүк үөрэхтээх экономист, Мотя бухгалтер, Марина Ефремова интэһичи идэлээхтэр. Оттон Ваня Макаров СГУ-н исторической факультетин III-с курсун бүтэрдэ, абадата, профессор Г.Г.Макаров туйаһын хатарарыгар бигэ эрэлээхпит. Люда Михайлова Новосибирский даабы институт художественной факультетин IV-с. Лиана Ефремова (Елена уонна Илларион Ефремовтар улахан кыыстара) Санкт-Петербургдаагы университет аэрокосмической прибору оёолор отделениетын иккис курсун студенкалара. Сизинэртэн, хос сизинэртэн норуот хаһаайыстыбатын араас салааларыгар үлэлиир үрдүк үөрэхтээх, идэлээх үлэһиттэр салгы баар буолалларыгар саарбадалаабалпын.

Миитэрэй Ньюкулай-абыс Дьэппириэнэ баара буоллар быйыл алтынныга 80 сааһын туолуо этэ. Кийи 62 сааһыгар баран иһэн, эрдэлээн биһиги кэксэбиттэн туораабыта. Кини дьон-сэргэ, үлэһиттэр олохторугар дьаһахтарыгар кыһамньылаахтык, аҕалыы сыһыаннаһара. Биригэдиригэр сылларыгар ким ото, маһа бүлүүтүн билбит буолара уонна элбэх этиттэриниэ суох көлөнү, кэли төһикканы аналлыыра. Ол да иһин дьон-сэргэтэ кинини үчүгэй тэрээһиннээх, кытаанах ирдэбиллээх салайааччы этэ диэн эрдэхтэрэ. Орто дойдуттан бараары сытан, оёолоругар, аймах-билэ дьонноругар, ыкса ыалларыгар Советской дойдуга, бэйэтин коммунистической партиягар махталлааһын оёолоругар баа санаатын, кэс тылын үөрэхтээх, үлэһит уонна дьон-сэргэсэ үчүгэй сыһыаннаах буолун диэн этэ сылпытын элбэхтэр ахтан аһаллар. Кини ити курдук партиягар, ийэ дойдутугар патриотын этэ сытан бараахтаабыта. Кини халбаннаабаат быһаарынылааба, принципальнаа элбэхтэргэ холобурун буолуон сөптөөх.

Миитэрэй Ньюкулай-абыс отуттан тахса оёолору, сизинэрэ, хос сизинэрэ юни оёрбут, сыраластык оёолун эмиз чизинээди, үтө суобастаахтык оёолон, салбаан, үтө, сырдык кэриэһин толорор баалаахтар. Кинилэр билигин ыарахан олоххо бэриимээх аҕаларыттан, элэлэриттэн дөкс ордук үлэһит, дьонно-сэргэсэ майгы-сигили өттүнэн биһирэтэр дьон, онон төрөбүт нэһилиэктэрин, улуустарын социальнай, экономической олоҕо салгы илсариагр, сайдарыгар төһүү күүс, бөбө тирэх буолуохтара диэн бигэ эрэлээхпит.

КЫНДАЛ КЫРАТА.

(Бүтүүтэ. Иннин "Сана олох" 105-106 №№ көр).

Миитэрэй Ньюкулай-абыс кэргэнэ Аана барахсан сүүрбэчэ сыл кэрингэ дьоллоохтук олорон, абыс оёону бэлэхтээн баран, аас-туор олох, Хогу көһөрүллүү уо. д. а. олох уустуктарын тэбинтэ буолуо, баара-суоба 42 сааһыгар эмискэ ыараханник ылдыан күн сириттэн барбыта. Улахан кыыс Маайыс 17, кыра уол Вася икки эрэ саастаахтара. Улахан ыал абаата олус кытаанах кыһалбаа түбэспитэ. Ол үрдүнэн кытаанах, дьылпиэн, тулуурдаах санаалаах буолан, ийэлэрин суохтаппат курдук, оёолорун ханна да тарбаппакка, оскуола салгыы үөрэттэрбитэ. Оёолор Хатылынан, Чурапчы орто, интернат оскуолаларынан үөрэммиттэрэ.

— Тулааһа оёолор, биллэн турар, таҥас-сап өттүнэн мөлтөх, атын оёолору ордук саныыр этибит, — диэр Христина. Таҥастарын саптарын эдьийдэрэ Парасковья Николаевна көрөр-истэр, бэрийэр этэ. Онон кинилэр эдьийдэригэр улахан кыыс махтаналлар. Ийэлэрэ өлбүтүн кэниэ, үс сыл буолбутун кэниэ аҕалара Арыылаахтан Анна Иннокентьевна Попованы кэргэн аҕалыта. Анна Иннокентьевна урут кэргэннэммэтэх кийи, абыс оёолоох оҕоһо кийиэхэ кэргэ-тахсыта тулугар хорсун быһыы, олоххо дьулуһуу, тардыһы чарылхай холобурун буолар.

— Ненүө сылыгар балтыбыт, тохсус оёо, кыыс төрөөбүтэ. Варя улаатан фельдшер идэтин ылан, икки оёолон, кэргэнин дьонугар Хатылыга Седалищевтар диэн иллээх дьы кэргэнэ үчүгэйдик олоорор. Анна Иннокентьевна биһизэ ийэ буоларыгар кыра уол оскуолаба да кириэ илгэ, кыраларбытын улаатыннан, үөрэттэрэн уонна үгүспүтүн ыал-дьон оёолтообутугар улахан кыыс махтанабыт, — диэр Маарыйа Миитэрэйбиз.

Миитэрэй Ньюкулай-абыс партия, государство кыһамньытын үрдүктүк сыаналыыра. Советской, ол иһигэр Саха норуота үөрэхтэммитин, олоҕо-дьаһага түп-сүбүтүн бэлиэтиирэ уонна кинилэргэ махтанара. Комсомол, партия биирбит соруудахтарын биризмэтигэр, чуолкайдык толорорун туһунан кинини билээччилэр кэспиилэрин истэр. Общественой үлэтигэр народнай контурул бөлөбүн салайааччытын эбээһинэһин сөбүлээн толороро. Ол арааһа билигин "демократия үйэтэ" дэнэр олоххо бары көнүл, бас-багтах барбыт, уоралларын, талыылларын кэрэ-бэккэ кэргэтэр кэмнэригэр итинник контуруоллуур, эппиз-ккэ тардар общественной орган баар буолуохтааһын

түстээбит курдук буолан тахсар. Кини нэһилиэк комсомольской, партийнай тэрилтэлэригэр уонунан сылларга солбуллубат секретарынан, нэһилиэк Советыгар сэттэ төгүл депутатынан талыллан быыбардааччылар үрдүк итэбэллэрин ылан үлэлээбитэ да элбэи этэр.

Миитэрэй Ньюкулай-абыс тобус оёо абаата, 19 сизин, 6 хос сизин (өссө элбэн туралларыгар баа улахан) талталлаах эһэлэрэ. Кини үлэсэ-хамнаска бэринилээх, сүрэхтээх кийи буолан, оёолоругар кыһамньылаахтык, кытаанах ирдэбиллээхтик сыһыаннаспыта, үлэсэ-хамнаска, олоххо уһуйбута. Ол да иһин, кини бэйэтэ ыра, баа санаа оёостуммута туоланнар оёолору учууталлар, эмп уонна культура үлэһиттэрэ, механизатор уо. д. а. анал идэлээх, дыарыктаах дьоннорунан буоллулар. Кинилэртэн холбоур курдук сорохторун кытта билиһиннэриним.

Улахан кыыс Маарыйа Макарова СГУ-н физико-математической факультетин бүтэрин баран бэйэтин оскуолатыгар математигынан, детсатка сабиэдиссэинэн, нэһилиэк дьаһалтатыгар специалиһынан уһун сылларга ситиһилээхтик үлэлээн баран билигин пенсияга олоор.

Улахан уол Миитэрэй тракторист буолан Н.Д.Субуруускай аатынан совхоз социалистической куоталаһытын кыайылааба, лауреата. Кини үрдүк ситиһиитин государство үрдүктүк сыаналаан "Үлэ албан аата" үлүс степеннээх орденынан наараадалаабыта. Билигин Болтомотообу бурдук хаһаайыстыбатын биир тутаах механизатора. Ити хаһаайыстыба (салайааччы Дьэппириэнэ Ньюкулай III) 1999 сыл сайыныгар гектарыттан 15 центнер бурдугу ыланнар улуска мистэлэспиттэрэ. Манны Миитэрэй өгөтө элбэх.

Иккис кыыс, Христина Дмитриевна ааспыт сыл бүтүүтэ бизс уон сааһын туолбута. Коллектива, үөрэнээччилэрэ уонна дьон-сэргэтэ аһаан чизээбиттэрэ. Христина Дмитриевна 25 сылын Болтоно орто оскуолатыгар биология учууталынан үлэлиир. Кини орто оскуолаһы үөрэнэн бүтэрээт "Оскуола-производство-үрдүк үөрэх" деһиһинэн үс сыл устата ыанньыксытынан ситиһилээхтик үлэлээн "В.И.Ленин төрөөбүтэ 100 сылынан сибээстэн, үлэсэ килбизин иһин" медалынан наараадаламмыта. Кини туһунан директора, Захар Егорович Егоров маанык характеристикалаан кэспир: "Христина Дмитриевна кыһамньытынан, үлэтигэр күнүэтэ сананы киллэрэн айымньылаахтык үлэлиринэн

ЭЗЭРДЭЛИИБИТ!

Талтыыр, убастыыр кунду кыспын, балтыбын, эдийибытын, Чурапчы сэлэннэ-этин олохтообун ФЕДОРА НИКОЛАЕВНА МАКЕЕВНАНЫ оловун ортону олурданынан истинник далайуун туран эбэрдэлиибит!

Билиги түспүтүгүр истин кыһамынын, сүбүн-аман, көмөн иһин барыа мазталбытын тиздэбит. Улунуук, дыллоохтук, ыалды-ыбакка-сүлпэккэ олорорго, күтүөлүтүгүр Колыра, балтыбытыгар, сизимитигэр Саргыла бары үчүгэй, кэрэни барарабыт.

Ийи, эдийи, Хадоартам, Уорбат-тан быраастарын, кийииттарын Григорьевтар, овор, Дьоккускайтан балтыларын, күтүөттэрин Ийиннэр, Винокуровтар, Ефимовтар, Иенатьевтар, Федоровтар, Харитоковтар.

XXX

Кунду ийэбитин, эбэсэ эбэбитин ФЕДОРА МИХАЙЛОВНА ТОЛСТОУХОВНАНЫ 70 сааскын томоочу туолбут үөрүүлээх үбүлүгүнэн сүтүөхтээх бэйэбит сугурдун истинник-истинник эбэрдэлиибит!

Баарабыт үтүө саналаах кунду кийииттигэр кырдыгы билинмэ, дынно-дыһаах ылларама, кыһалга кыһарыбалтын, үлүн дыллоох олобу олар дин алгыбыл. Эн сүбүн-аман, өйбүлүн иһин барыа мазталбытын тиздэбит.

Эбэрдэни кытта кыргыттарын, уолаттарын, кийиитин, күтүөттэрин, сизиннэрин.

МАХТАНАБЫТ.

Күн сириттэн абыатын Михаил Михайлович АБРАМОВЫ сүтэрип ыарахан күмүтүгэр моральнай-материальнай көмөнү онорбут чугас малларбытыгар, Чурапчы олохтоохторугар Вера Иннокентьевна, Егор Степанович Трофимовтарга, Мугудай олохтоохторугар чааһынай предприниматель Семен Семенович Пермякова, "Илин" төлбө салайааччытыгар Мария Николаевна Схрябинага, Марфа Дмитриевна Сивцевага, Мугудай дьаһалтатын баһылыгар Константин Николаевич Жирковка, аймактарбытыгар Толстоуховтарга, Абрамовтарга уо. д. а. көмөлөспүт чугас дьоммутугар махталбытын тиздэбит.

Абрамовтар дьыа кэргэттэрэ.

БИЛЭРИИЛЭР

П.М.Решетников аатынан Чурапчытаагы народнай театр 2000-2001 сылга-манык түмсүүлэргэ дьарыктанын бадалахтары ытырар:

1. Улахан дьонго драматическай куруһуок — салайааччы Иван Бушков;
2. Оскуола саастаах оолорго драматическай куруһуок — салайааччы Айталина Смирникова;
3. Ансамбль, вокальнай ырыаһыттар куруһуоктара — салайааччылар Анастасия Готовцева, Марианна Романова-Айыллаана;
4. Оскуола оолоругар ди-джейдэр куруһуоктара — салайааччы Валерий Федоров-Мистер Вальтер;
5. Улахан дьонго үккүү түмсүүтэ — салайааччы Александр Ядрихинский.

Куруһуоктарга сылдыан бадалахтар үлэ кэмигэр театрга кэлэн специалистары кытта билсиргитигэр, эбэтэр 21-482 телефонунаан кэлсэртэтигэр көрдөһүт.

Театр салалтата.

XXX

Чурапчытаагы маһы-танастыыр комбинат ПСКХ-га ритуальнай сыах аһылыбытынан өгөнү онорорун тохтотор.

Маһы-танастыыр комбинат администрацията.

XXX

Чурапчы "Агроснаб" С. Е категориялаах "Камаз-5410" массына суопарыгар наадыйар.

Атыга бааллар: ГПГ-4,2 трактор кыраабыла, полипропиленовой куулар, туорах бурдук (биер куула 130 солк.).

Билсэр тел.: 21-526, 21-606. Чурапчытаагы "Агроснаб" АО.

Редактор Г.Г. ПОПОВ.
НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапчы,
ул. Карла Маркса, 26"а",
ТЕЛЕФОНЫ: редактор - 21-332,
отделы - 21-265.

Учредители (соучредители) газеты - Редакция, Администрация улуса, Правительство Республики Саха (Якутия). Газета печатается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54002

"Сахаполиграфиздат" компания, Таатта улууһунаагы типография. Орсотнай бэҕэст.
678650. Ытык-Күөл с.а. А. Мордиков уул. № 18. Тиража 1013.
Саһаһын №№-рр 108-109. 22.09.2000 с. бэчээккэ бэрилинэ.

Оҕолорбут суруктара

"КУСТУККА" ӨРҮҮ СЫРДЫК ЭБИТ

Мин быыл Амма өрүс кэрэ кустуулээх кытылыгар сыллата элбэх оҕону айылҕаны кытта алтыһынар "Кустук" экологическай лаабырга дуоһуа сыһыаным. Лаабырдыгыгар араас улуустартан: Тааттадан, Амматтан, Уус-Алдантан, Муоматтан, Чурапчытан уонна Дьоккуускай куораттан мустаммыт иккис сезонга саамай элбэх оҕо үөрэннэбит, сыһыаннэбит. Атын улуустарыт дин арахсы-бакка, бары биергэ оонньоон-көрүлээн сүрдээһин доһордостубут.

Онтон үөрэхпитин кэспир буолаха сарсыарда ахсын күмүтүн зарядкаттан саҕалыбыт, сарсыардаань дьарыктыгыгар үүнэйилэри кинигэнэн үөрэтэбит, онтон эбэттэн кичээ айылҕага тахсан илимбидинэн тутан-хабан, көрөн билебидин чингэтэбит. Ол курдук, үгүс эмтээх оҕу-маһы билибит. Илэн кэммитигэр эдэркэ-интэриһилэбит Айталина Гаврильевна, Саргылана Савельевна, Надежда Иванова, Наталья Афанасьевна, Вера Егорова уонна Ульяна Анатольевна сүрдээх көрдөөх-нардаах, сүүрүүлээх-күтүүлээх оонньоолары тарийэллэр. Лаабырга биер да күн мээтэ ааспатаа, онук хас күн бэйэте туспа өйдөнөн хаалар уратылаах. Ол курдук, Аан дойдутаагы айылҕа харыстабылын чингэтэ кыта-лык Уйбаан кэлэн бэйэтин оловун, айылҕа харыстабылын туһунан уо. д. а. темаларга билигин кытта кэспэллэ. Иккитэ "Тойтоон" үлэһит, күстээх уопаттара ыалдыттаабытара, ону тэнэ Чурапчы сүүрүктэрэ, быһыйдара мустубут "Дабаан" лаабыр оолорун кыта-ры шифтэһэн үгүс интэриһинкэй дьаһаллары атаарбыллыт. Биер күн Амма улуһун Сулааччы наһиэлэһин оолоро кэлэн КВН уонна да атын көрдөөх оонньоолары оонньоон барбытара. Онтон өрүлүнэн устубуллут, похоттарга сылдыбыллыт, мин санаабар, кайа да оҕо умуллубат түгүннэр буолуохтара.

Лаабыр тутуута олус элбэх. Салайааччы Николай Иннокентьевич Протодаконов лаабыр базатын ханатан, тутуулары өссө элбэт-сэи сайынны оҕо дойдута онорор бадалааһын иһитиннэрэн, билигин сүрдээһин үөрдүбүт. Лаабырга сылдыбыт кэммитигэр билиги айылҕаны таптыырга, харыстыырга да үөрэннэбит, үгүс оолору да кытта билиһитибит, доһордостубут. Лаабырдытын сүрдээһин ахта-быт. Онон, бу лаабыры тарийбит Николай Иннокентьевичка, 2-с сезонна директоры солбуйбут Зинаида Алексеевна Трофимовага, интэриһилэритигэр, повардарбытыгар онтон да атын үлэһиттэргэ кэрэ кэмнэри бэлэттэригэринэн махталбыт мугура суох. Ииникитин да бу лаабыр ооннон туола турдун уонна Чурапчы дьонугар оолорутун "Кустук" лаабырга сайын ахсын сыһыантын, үөрэтин дин баарабын.

Вика СУЕТНОВА,
Чурапчы орто оскуолатын
11 кылааһын үөрэнээччитэ.

ҮЛЭБЭ ҮНҮРАБЫТ

Улуустаагы пенсионнай управлениега быстах кэмнэ (1,5-2 сыл) кылаабынай бухгалтер эбэһиннэһин толороочуну. Үрдүк үөрэхтээх, 3 сылтан итэһэ суох үлэ стажтаах. Үлэ чааһын кэмгэр кэспэртэритигэр.

XXX

"Чурапчы" МТС-ка 5 көчөгэри, 2 харабылы. Үлэ чааһын кэмгэр хонтурууда кэлэн кэспэти.

Үлэнэн хаанчыһы киннэ.

СҮТҮКТЭННИМ

1998 сыллаахха Чурапчытаагы ис дьыала отделынан Егор Петрович Флегонтов аатыгар барилибит АТТ сериялаах 818213 №-дээх водителскай дастабырыанна сүлгүтүнэн дьинэ суоһунан аабыллар.

АТЫЛЫБЫТ

Чурапчы сэлэннэһитигэр 3 хостоох приватизацияламыт, кини иттар системалаах олохтоох, подвалаах, сарайдаах, 2-с этээскэ квартираны эбэтэр куортамныбыт. Красильникова 41/2, кв. 4, 21-719 тел. билсэргитигэр.

XXX

1994 сылга оноһуллубут, дьаһахтаах "Урал" мотоцикы, сыаната кэспэтинэн. А-Бастээх, Октябрьскай уул. 20 №-гэр, 27-514 тел. билсэргитигэр.

XXX

Саһа аһыллар "Байылыт" маһаһын Чурапчытаагы фильла атылыгыр:

снбэһэй хаппыһытаны, хортуоплуйу, мээккэ бурдугу, туорах бурдугу, мас арыһын, о. д. а. бородууһталары; иһити-хомуоһу, ДВП, ДСП фанералары, паклыны, красканы, тоһовону уо. д.а. хаһааһыстыбаннай табардары; спец. таһаһы, саппыкыны, хаатынкаһы, электрическай дреллэри, устуруустары, станоктары, сепаратордары (илии кизнин эмиз), "Урал" эрбиини, "Минск" мотоциклары, зернодробилкалары о. д.а. тыа хаһааһыстыбатын техникаларын, саппас чаастары.

КЭЛИН, СЫЛДЫН, КӨРҮН, АТЫЛАҤЫН.

АТЫЛАҤАБЫН

Суһаллык Чурапчы сэлэннэһитигэр, дэриэбинэ киинигэр уунан ититиллэр 2-3 хостоох квартираны эбэтэр куортамнаһын. Тел. 22-242, Одьулуунна 24-334.

Мин сайынны сыһы-аламнар ийэбинэн Мария Дмитриевнаһын "Дабаан" лаабыр иһинэн үлэһэбит "Мин тизгэним уус-сэи онолуктара" дин дьыа-гэн лаабырыгар сырыттыбыт.

Лаабырбыт Амма өрүс

ТУҤАЛААХТЫК СЫННЬАННЫМ

үрдүгэр биер кэрэ мизэстээ турар. Билигин Е.Ярославскай аатынан Саха сириндээки кыраайы үөрэтэр музей научнай үлэһитэ Е.С.Пинигина тус-дүктү кистэлэһиргит, тус иһити хайдах тигэргэ үөрэттэ. Саха художниктары үлэлэрин, өгүнэн эмтэни туһунан интэриһинэй бэһнэллэри аахтылар.

Быһылыгыгар Амма өрүскэ дуоһуа сөтүөлээти-бит, сыһыаннэһит. Мин бу лаабырга сылдыан элбэхкэ үөрэнним, үгүс туһаным. Ииникитин да манньк туһалаах лаабырдар аһылла туралларыгар баарабын.

Бу лаабыры тарийбит дьыа кэргэн киинигэр, лаабыр бары үлэһиттэригэр, Е.С.Пинигинага истинник махтанаһын, үлэһитигэр ситиһини баарабын, ийэбэр махтанаһын.

Марианна ПОПОВА,
Дирин агро-оскуолатын
8 кыл. үөрэнээччитэ.

Кунду кэргэним, ийэбит эбэбит, бал-тыбыт, эдийибит Болтоно нэһилэһин олохтоого

КСЕНОФОНТОВА

Александра Павловна үтүө ыарахан ыарыһтан олбүтүнэн ди-рилик курутууһун туран, билэр дьону-гар, аймактарыгар иһиттэригэрбит.

Кэргэнэ, оолоро, сизиннэрэ, убайдара, балтылара.

Куруһуанарын тиздэллэр:

— Болтоно нэһилэһин олохтоого, элбэх оҕо таппалаах ийэтэ, эбэтэ Ксе-нофонтонна Александра Павловна олбүтүнэн кэргэнигэр Юрий Петрови-ча, оолоругар, сизиннэригэр, чугас ай-мактарыгар Болтоно нэһилэһин дьаһалтата, кырдыабаһтарын сэлэтэ.

Таппалаах ийэлэрэ

САВВИНА Анна Ивановна ыалдыан олбүтүнэн кыргыттарыгар Чу-рапчы алын сүтүөх уонна "Кыталык" ос-куола-сад учууталларыгар Надежда Алексеевна Борисовага уонна Вера Алексеевна Нохтускаага дириг ку-турбаһытын тиздэбит.

Чурапчы алын сүтүөх, "Кыталык" оскуола-сад коллективтара, улуустаагы үөрэх управлениета, профкома.

Убаастабыллаах быраалпыт, таһы-быт Чурапчы сэлэннэһин олохтоого

ХАРИТОНОВ

Василий Васильевич олбүтүн дирилик курутууһун туран ай-мактарыгар, таһаарыстарыгар иһити-нэрибит.

Убайа, эдийиһэ, аймактара.

Куруһуанарын тиздэллэр:

— Быраага Василий Васильевич олбүтүнэн Нидеһи уолсай дьыһлэрин номандыгар Харитонна Клавдия Ва-сильевнага, кини дьыа кэргэнигэр уол-сай дьыа олохтоокторо.

Автор суругар этиллэр санаа редакция позициятыгар мэлдьи сен түбэлэр буолбатах. Сурукка ыйылар чаччылар кырдыктаахтарыгар эһиннэһин автор тус бэйэтэ сүгэр.

Дьыллар уонна дьоннор

Аатын-суолун үйэтитиэххэ

Чурапчыга олоро сылдьыбыт политсылынайдар араас омук бэрэстэбиитэллэрэ, специалистар, ученайдар оччотообу тыа сириг сахатын олобун-дьяһабын, майгытын-сигилигин, өйүн-санаатын, хардарыта көмөлөсүүр үтүө үгэстээхтэрин, атаас туһугар атахтара тосторун да кэрэйбэт хорсун сыһааннарын үчүгэйдик үөрэтэн билбиттэрэ. Политсылынайдар Чурапчы нэһилиэнньэтин социальнай-экономическай уонна политическай сайдыытыгар сабыдыаллара улахан этэ. Ордук оччотообу ыччаттар революционнай өйдөрүн-санааларын уһугунарбыттар. Олортон тахсыбыттар норуоту түмэр дьобурдаах, үтүөкөн дьыаланы, инники кэскили хамсатар чабылхай тэрийээччилэр, салайааччылар. Кинилэртэн биридэстэрэ Иван Прокопьевич Новгородов этэ диибин.

Бу Боотуруускай улуус Аччабар нэһилиэгин чулуу уола И.П.Новгородов 1903 сыллаахха орто бааһынай кэргэннэр төрөөбүтэ. Кини оскуолага үөрэнэр сылларыттан ыла баайдар баттыгастарын дьынгээхтик билбитэ. 1920 сылга Дьокуускайга үс ый партийнай курска үөрэнэн баран, Губревком сириг салаатыгар суруксуттабыта. Онон биллибитэ сайдыылааба, инникигэ, кэрэбэ баран иһингэ. Октябрьскай революция Саха сиригэр өтөн кирибит хабараан охсуһуулаах сылларыгар үтүө дьыала иһин турбута, хорсун охсуһуга туруммута. 1921-1923 сылларга кыһыл партизанынан сылдыбыта, элбэх кыргыһыларга актыыбынай кыттыыны

ылбыта. 1927 сылга Артемьев баандатын элбиспитэ. 1930 сылга Боотуруускай улуус ситэриилээх комитетын бэрэссэдээтэлинэн табыллан үлэлээбитэ. Бийиги С.А.Новгородов аатынан I ступень, II концерныгар үөрэнэ сылдьан Иван Прокопьевич ыраас, сытын, чурок куолаһын үлүстүк истрэбит, дьон-сэргэ улаханньык ытыктыыр, сүгүрүүр киһилэрэ этэ. Кини кимнээх барытыгар кытаанах ирдэбиллээбэ, ол эрэри кийиэхэ олус элэккэй сыһааннааба. Кини салалтатынан оскуола үрдүк кылааһын үөрэнээччилэрэ нэһиликтэргэ боломуочунайдан тахсарбыт. Үлэбин ситиһин билсирбэ, сыаналыыра. Онон билбитим аан бастаан, ычакка сыһаан улахан суолталаабын, дьайар куустарбын. 1931 сыллаахха норуот байэтин көбүлээһининэн, көнгүл өттүнэн "Дьулуурба" дьэн тыа хаһаайыстыбаннай артыалын тэрийбитэ, кэлин бу колхоз кини аатын сүгэ сылдьыбыта.

1931 сыл бэс ыйын 27 күнүгэр уһун ыарахан ыарыы Иван Прокопьевич Новгородов кун сириттэн күрөппитэ. 1932 сыллаахха Н.Д.Субуруускай Автономия 10 сылыгар юбилейнай ыһаахха биллгин интернат-оскуола томторун көстүүлээх тумулугар И.П.Новгородов кэриэһингэр трибунаны туттаран митинг атаарыллыбыта. Бу трибуна өргө дизри Иван Прокопьевичи саната турбута. Кини өлүөн иһинэ, 1922-1923 сылларга Верхоянскайга экспедиционнай этэрээккэ сылдьан суруммут дьэнигин Н.Д.Субуруускайга кэриэс хаалларбыта.

Ол дьэнигэ ССКП Саха уобаластаагы партийнай архыбыгар хараллан сытар (116 оф, 1 опис, 22 дь, 37 лист). Олортон сорох түгэннэрин хайдах сурулуубутунан ахтан ааһым:

х х х
"От ыйын бүтүүтүгэр нацотрядтан 230-с полк дьаһалыгар 18 саха красноармеецтар бариллибиппит. Онон манньык табаарыстар бааллар: Кривоногорицын Павел, Кычкин Николай, Кычкин Егор, Холмогоров Алексей, Маламехов Иннокентий, Расторгуев Иннокентий, Андросов Ефим, Новгородов Иван, Куличкин Еремей, Степанов Николай, Кардашевский Павел, Габышев Иван, Чохоннонов Матвей, Дюдов Яков, Аргунов Василий, Сивцев Семен, Пономарев Гавриил, Федоров Андрей. Атырдыах ыйын 7 күнүгэр кизэ 9 чааска Дьокуускайтан айанга контубуппут. Бириистэнгэ икки хонук устата турбуппут. Онон атырдыах ыйын 8 күнүгэр кизэ суотай агардыта испиригт биридирэр. Тохтообут бириистэммиттэн атырдыах ыйын 9 күнүгэр "Диктатор" борокууска олорон дьэ бардыбыт. Этэрээт начаалынньыгынан т. Панкратов, кини көмөлөһөөччүтүнэн т. Егоршин, военкомунан т. Кондратьев баран иһэлэр. Барыта бийиги этэрээтпитигэр 70 киһи бар. Ону тэнгэ ис дьыала боломуочунайа т. Сергеев, БРКК боломуочунайа т. Калачик уонна народнай судья Слещев, милиция начальнига А.Новгородов бааллар..."

х х х
Атырдыах ыйын 18 күнүгэр өрүс үөһэ өттүттэн

"Киренский" борохуотунан Байкалов бэйэтинэн кэлбитэ. Кини Охотскайга экспедицияга уонна ону кытта 206 Петроградскай стрелковай полк элбэх красноармеецтарын атаарыыга сылдыбыта. Мэчирээтгэ сылдьар аттары кимтэн да көнгүл суох тутталаан ылбыппыт туһунан т. Байкаловка биллэрбиппит. Нэһилиэк ревкомун чилиэнэ бэйэте эмиз итинник эппитэ. Байкалов ити үгэсүүгэ олобуран военком Кондратьев хайтаран көбиспитэ. Кини онуугар военкомунан Мезинцев анаата. Кини дьаһалынан Сергеев, Калачик уонна ыалдыбыттарын быһыытынан Львов Иван, Толмачев төннөр буоллулар.

х х х
Ыам ыйын 6 күнүгэр 6 чааска "Баатырлыга" кимэн кириэ бардыбыт. Бэйэбитин кытта "Максим", "Шоша", "Лыонай" пулеметтары ылдыбыт. Барыта 40 киһи бардыбыт. Балабаннары сыаптыы эргийдибит, винтовкаттан 50 саһаан сиртэн ытан тингидибит. Онтон пулеметунан ытыалаатыбыт, балабанга уонча саһаан акса киридибит. Бандыыттар ытыалаһы кэмизгэр ырыа ыппы-ыллым, балабан иһиттэн ытыалыылар. Үс чаас устата сэриилэстибит быһыылаах. Куличкин Еремей, Ошустанов Константин, Дедов уонна Саликов бааһырдылар..."

х х х
Верхоянскайдаагы экспедиционнай этэрээт Верхоянскай куоратын балабан ыйын 14 күнүгэр 1922 сыллаахха ылбыта. Балабан ыйын 21 күнүгэр Верхоянскай таһыгар ытыалаһы буолбута. Онон Кычкин Николай, Булдаков уонна Варламов дьэн икки нуучка красноармеецтары

өлөрбүттэр... Бу дойдуну сирэ-уота бадарааннаах хайа. Верхоянскай бэйэте кане сиргэ турар. Илин өттүгүн Яна өрүс устан ааһар. Яна өрүстөн Верхоянскай биридэстэ. Куорат уонна өрүс икки ардыгар уһун күөл сытар. Куорат арбаа өттүгэр эмиз күөл баар. Ити күөл кэргэс 1921-1922 сылларга ытыллыбыт кыһыллары көмпүттэр. Ол дьон иһигэр олунуу 22-дүн үүнэр түнүгэр т. Соловьев Нестер Саввич ытыллыбыт. Кинини Верхоянскайга кэлэрин кытта тутан ылан түрмөгө хаайбыттар, туох баар таһаһын устан ылан баран, сыһааннахтыы камерага олорпүттэр. Ити түнүгэр кинини алтаар таһыгар таһааран ытан өлөрбүттэр. Кинини сыһааннахтыы ыта таһааралларыгар атырдыах этэрбэс көрдөөбүтүгэр: "Эйиэхэ биллгин итии таһаһы таһаһаарыахты" дэспиттэр..."

И.П.Новгородов 1921 сыл атырдыах ыйыттан 1923 сыл бэс ыйыгар дьэри суруммут дьэнигэр хаста да сэриилэспитин, үксүн разведкага сылдыбытын, суол-иис ыараханан, араас быһылааннарга, тоһуурдарга түбэспитин, бандыыттар түлээбэ күрэтимэлэрин о. д. а. хас күн ахсын бэлэстээн, сурунан испит эбит.

Түмүкүр, Иван Прокопьевич Новгородов -- Чурапчы бирид чулуу уолун үлэлээхтик үйэтитиэххэ баара. Кини аатын Аччабар нэһилиэгэ отутус сылларга сүгэ сылдыбыта. Онон, Аччабары чөлүгэр түһэрэн, сагалыы үлэлээх-хамнастаах нэһилиэгэ үөскэтэххэ дьэн кылгас ыстатыйабын түмүктүүбүн.

Николай СОЛОВЕВ,
Чурапчы улуусун
бочуоттаах гражданина.

1960-с сыллар саналарыттан төрөөбүт төрүт дойдуну Чурапчы ыччаттара сокуон үөрэгин баһылааннар, элбэх улуустарга быраабы харыстыыр органнарга салаааччынан үтүө суобастаахтык, таһаарылаахтык үлэлээбиттэрэ. Кинилэр кимнээхтэрий?

Мугудайтан төрүттээх Михаил Данилович Попов улууһуттан харыс да сирин халбарыбака, бэрт уһун кэмнэргэ улууһун судьуйатынан хара өлүөр дьэри үлэлээбитэ. Кинини улуус кырдыабыс уонна саастаах дьонно бука умнубатахтара буолуо, олус дьобуруускаахтык, сокуон эрэ харабар олобуран оруннаах уураахтары, биригээрдэри таһаарарын өйдүү-саныы сылдыбаллара буолуо. Михаил Данилович судьуйа эрэ быһыытынан буолбакка, улууһугар, ону ааһан республикага бирид талааннаах суруйааччы быһыытынан кизниик биллибитэ. Хас даһаны аабааччы биһирэбилэн ылбыт кинигэлэри бэчээттэппитэ.

Сылантан төрүттээх Егор Иванович Макаров 1960 сыллаахха Свердловскайдаагы юридическай институту бүтэрэн баран, республика Үрдүкү суутун чилиэнинэн табыллыбыта, кэлин Тааттага уонна Чурапчыга уһун кэмгэ судьуйанан үлэлээбитэ. Үтүө суобастаах үлэтэ сыаналанан, "Россия үтүөлээх юриһа" бочуоттаах аат инэриллибитэ. Егор Иванович сытын бөрүөлээх кор-

респондент этэ, кинини кэрэхсэтэр ыстатыйалара сотору-сотору республика кини хаһыаттарыгар бэчээттэһэрин астына-дуоһуйа аабыт.

Соловьев нэһилиэгиттэн төрүттээх Михаил Сергеевич Полов өр сылларга Уус-Маайанан, Тиксинэн үлэлээн баран, кэлин пенсияга тахсыар дьэри Уус-Алдан улууһун судьуйатынан бэрт дьобуруускаахтык үлэлээбитэ. Үлэтэ үрдүктүк сыаналанан, ССРС тэриллэбитэ 55 сыла туоларынан, "Россия үтүөлээх юриһын" үрдүк аата инэриллибитэ. Эмиз Соловьев ыччата Хрисанф Дмитриевич Иванов үгүс улуустарга прокурорунан, Эдыгээтгэ, Үөһээ Бүлүүгэ, Горнайга судьуйанан үлэлээн баран, биллгин бочуоттаах сыннааланга тахсан Дьокуускай куоракка олорор.

Ордук биллэр-көстөр кининэн Хайахсыт ыччата Афанасий Петрович Илларионов буолбута. Кини эмиз 1960-с сыллар ортолоругар Свердловскайдаагы институту бүтэрэн баран, маннай Хаҥалас улууһун, ол кэиниттэн Нерюнгри куорат суутарын председателинэн ситиһилээхтик үлэлээбитэ. Кэлин, бары билэрбит курдук, республика Ил Түмэнин палататын салайбыта, төрөөбүт Сахабыт республикатын суверенитетын ылынары ситиһиргэ уһун уһуукаах, сыраалаах, соробор Федерация таһымыгар элбэх мөккүөрдээх да үлэни ыыл-

ДОЙДУМ ДЬОНО — БИЛЛИННЭЭХ ЮРИСТАР

пыта. Кини Ил Түмэни салайан олорон, төрөөбүт улууһун иннигэр элбэи оҥорбута, үгүс чапэтиклэри, олор истэригэр 1942-1944 сс. хоту көһөрүлүү статуһун Сокуонунан биһиргэтэри ситиспитэ. Афанасий Петрович итин таһынан, үчүгэй хоһоонньут, тылбаасчыт быһыытынан аабааччы кизгэ эйгэтигэр биһиги тахсыбыта. Бука элбэх санга айымнылары айара халаахтаата да буолуо. Сырдик, чаарылхай талаан кылгас кэмгэ этиг чаарылланыы күүлүм гынан ааста.

Чурапчы сэлээннээхтэнтэн төрүттээх Дмитрий Петрович Федоров эмиз анал үрдүк үөрэби бүтэрэн баран, бастаан Өймөкөөн улууһун судьуйатынан буолбута. Судьуйалартан бирид бастаабыларынан "Бочуот Знага" орденынан маараадалааһыта. Кэиники юстиция министрин солбуйааччынан үлэлиин сылдьан, бэйэте баба өттүнэн уурайан, Дьокуускай куоракка бирид саамай улахан но- тариальнай контуораны тэрийэн үлэлэтэ сылдьар.

Ити сылларга судьуйанан үлэлээбит сэттис кининэн Хатылыттан төрүттээх бу ыстатыйа автору буолар. Мин 1961 сыллаахха эмиз ити үөһээ ахтылар институту бүтэрэн баран, маннай Үрдүкү суут консультаннан үлэлээбитим, онтон Хаҥалас

улууһугар икки сыл судьуйалаабытым. Н.С.Хрущев бу дүлгүлүннээх реформаларын кэмизгэр оройуоннары холбооттоохун сабана Нам уонна Уус-Алдан холбоһон Средне-Ленскэй дьэн бирид оройуон буолбуттарыгар, онон суут председателинэн табыллан барбытым, Онтон, оройуоннар урукку административнай үлэһиктэригэр төннөр буолбуттарыгар, Намка хаалан 16 сыл үлэлээн баран, Дьокуускай куорат Жатайдаагы суутугар кинирэн, пенсияга тахсыахпар дьэри үлэлээбитим. Ол сылларга "СР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитин" аата инэриллибитэ, ончолорго юристарга инэрээххэ айылаах атын аат соба.

Мин кыраларыттан билэтиир истик доһотторум Аччабар уолаттара: Кулаковский Аскольд Трифонович Чурапчы уонна Хаҥалас, Местников Иван Тимофеевич Таатта, Амма уонна Нам улуустарыгар прокурордарынан бэрт уһун кэмнэргэ үлэлээбиттэрэ. Кинилэр улуустарыгар эдэр эрдэхтэриттэн кизниик биллибит дьон этигэ, бастаан училищега үөрэнэ сылдьан, кэлин ууу-талык да сылдьан спорт эйгэтигэр балачка ситиһилээхтэ. Аскольд Трифонович "Республика норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх

үлэһитэ" аат инэриллибитэ. Барыбыт хомойуохпут иһин, кинилэр иккиэн үлэлэрин үгүнүгэр сылдьаннар, балачка эдэр саастарыгар бийиги кэккэбититтэн өлөн туораабыттар.

Кэиники көлүөнэ ыччаттары аахсыбатаахха, ити 1960-1970-с уонна 1980-с сылларга бийиги улууспуттан, мин билэрбинэн, тобус кини сокуон эйгэтигэр республика кини оройуоннарыгар үлэлээн-хамсаан ааспыта. Кинилэртэн үгүстэрэ бэйэлэрин талан ылбыт, таптыыр идэлэригэр отуттан тахсалыы сыл үтүө суобастаахтык үлэлээбит дьоннор. Ханна да буоллаллар, үлэлээбит сирдэрин олобор-дьяһаар активнай кыттыыны ылаллара. Ол куордук, оччотообу былааста салайар органнарын -- КПСС райкомун пленумун, бюротун чилиэттеринэн, райсовет депутаттарынан табылаллара, тустаах үлэлэрин таһынан бары партийнай-советскай хамлаанналарга элбэх сырдатар-пропагандистскай үлэбэ кытталлара.

Үгүс улуустар дьоннор-сэргэлэрэ билингээкнэ дьэри кинилэр ааттарынан умнубакка, өйдүү-саныы сылдыалларынан кизгэ тутуосу баһарыллар.

С. ПОПОВ,
Жатай бөһүөлэгин
бочуоттаах гражданина.

ЕДИНЫЙ СОЦИАЛЬНЫЙ НАЛОГ И ПЕНСИЯ

Сравнительно недавно, после длительных дебатов, было принято решение о введении единого социального налога. Но эта экономическая новинка до сих пор продолжает вызывать различные вопросы, бурные обсуждения и экономические прогнозы. Как ЕСН скажется на финансовой и социальной ситуации нашей республики? Стоит ли вообще игра свеч?

На эти и другие вопросы мы попросили ответить зам. директора Департамента пенсионной службы Республики Саха (Якутия) Владимира Даниловича Данилова.

-- Владимир Данилович, как Вы считаете, почему вопрос о включении выплат в Пенсионный фонд в состав социального налога обсуждался специально? Видимо, существуют какие-то особенности?

-- Первоначально, действительно, у российского правительства не было намерений до 2003 года включать в единый социальный налог пенсионные платежи. Объем денег, которыми управляет Пенсионный фонд, огромен -- практически треть государственного бюджета, а это значительно усложняет задачу. Кроме того, Пенсионный фонд связан обязательствами перед десятками миллионов граждан, для большинства из которых пенсия -- единственный источник существования. В таких условиях резкая перестройка механизма сбора, безусловно, вызывает серьезные опасения у тех, кто непосредственно работает в пенсионной системе.

Включение в состав единого социального налога отчислений в Пенсионный фонд нельзя рассматривать только как исключительно технический вопрос сбора средств. Это решение в корне противоречит самим страховым принципам пенсионного обеспечения, переход к которому является основным направлением пенсионной реформы. Ход пенсионной реформы привел к выводу, что для успешного функционирования системы пенсионного страхования необходимо обеспечение автономности финансовой системы ПФР, создание единой федеральной пенсионной службы, объединяющей в своем составе все функции сбора страховых средств до выплаты пенсий. Введение же единого социального налога практически аннулирует принятый всего лишь год назад Федеральный Закон об обязательном социальном страховании, означает отход от страховых принципов в пенсионном обеспечении, выходящая за суть пенсионной реформы.

Такое решение, можно сказать, неграмотно с профессиональной точки зрения. Проведенный в трех регионах России и

1998 году эксперимент по передаче функций сбора страховых взносов налоговой службе показал несостоятельность такого решения. Ведь в той же программе Грета объявлено о введении накопительных пенсий. Это означает, что пенсия конкретного человека будет зависеть от суммы средств, которые он внес в Пенсионный фонд за свою трудовую деятельность.

Если говорить о налогах, то это обремененные платежи: собираем со всех, а кому выплачиваем и сколько, устанавливает государство. Собрали много -- повысили зарплату, открыли новые школы, построили хорошие дороги. Поступило мало денег -- сами знаете, что бывает. Новая пенсионная система будет строиться так, что человек в течение всей активной трудовой деятельности сам себе станет "зарабатывать" на старость. Но система может действовать только тогда, когда есть определенная организация-страховщик, которая ведет учет всех поступающих платежей, имеет сведения о плательщиках и несет юридическую ответственность перед ними. А какая может быть ответственность у Пенсионного фонда, если деньги собирает другая "контора", да еще в перемежку с деньгами на больничные и путевки в санатории?

Сейчас страховая система только формируется, нынешние пенсионеры еще получают уравнительную пенсию. Но как только накопительные пенсии станут реальностью, вводимый с нового года механизм сбора пенсионных средств окажется по меньшей мере неудобен, а то и попросту неприемлем.

-- А каковы прогнозы введения единого социального налога в нашей республике?

-- Есть опасность того, что сократится общее поступление средств в Пенсионный фонд как из-за неотработанности механизма, так и из-за понижения тарифных ставок. Кроме того, опыта у налоговиков в сборе таких платежей пока нет, и объем работы у них заметно увеличится. Да, сегодня, после нескольких лет финансовых затрудне-

ний, положение Пенсионного фонда стабилизировалось, однако не исключено, что в связи с уменьшением платежей ситуация с выплатой пенсий может обостриться.

После передачи сбора средств налоговой службе схема движения средств изменится. Они будут поступать в отделение Федерального казначейства, отправляться в Москву, а там Пенсионный фонд России будет выдавать распоряжение на выделение средств республике, естественно, исходя из общей финансовой ситуации. Так что если недостаток денег вновь приведет к задержкам выплаты пенсий в стране, то для наших пенсионеров исключения уже не будет. Но в любом случае, даже если все пройдет благополучно, график выплаты пенсий станет более длительным и будет целиком зависеть от четкости и слаженности работы налоговых органов, Казначейства и Пенсионного фонда.

Ожидается также снижение объемов или прекращение финансирования региональной социальной программы, включающей оплату проезда неработающим пенсионерам к местам отдыха, оказание адресной материальной помощи малоимущим, единовременные выплаты ветеранам войны и тыла.

Негативные последствия введения ЕСН скажутся в целом и на экономике республики. С передачей сбора пенсионных платежей налоговым органам федерального подчинения, республика лишится возможности участия в реструктуризации задолженности предприятий-плательщиков, что создаст угрозу массовых банкротств. Потребуется передача в Пенсионный фонд Российской Федерации всех активов Департамента, включая находящиеся на его балансе ценные бумаги, в том числе векселей АК "АЛРОСА", акций республиканских акционерных обществ.

В общем по мнению многих специалистов, занятых вопросами пенсионного обеспечения, это нововведение повлечет за собой больше негатива, чем позитива. Стоит ли только ради упрощения схем платежей предприятий подвергать всю экономику столь рискованному эксперименту?

-- Сейчас, как известно, висит в воздухе вопрос подписания Дополнения к Соглашению между ПФР и Правительством РС(Я), регулирующего финансовые взаимоотношения. Как вы думаете, будут ли сохранены доплаты к пенсиям, установленные местными нормативными актами?

-- Новый порядок финансирования пенсионных выплат ставит под сомнение возможность подписания Дополнения, так как утрачивается сама возможность оставления в республике пенсионных средств ПФР для выплаты республиканских надбавок к пенсиям. Пенсионный фонд России будет только выделять лимиты, а Федеральное Казначейство осуществлять финансирование выплаты пенсий исходя из федерального законодательства, что приведет к понижению размера пенсий по нашей республике в среднем на 30%. Если средняя пенсия по республике на 1 июля текущего года составляла 1125 рублей, то по федеральным законам ее уровень составит 779 рублей. А это сумма будет меньше республиканского прожиточного минимума пенсионера на 490 рублей.

Для поддержания пенсий на нынешнем уровне образовавшийся дефицит средств, который составит более 900 млн. рублей за год. С Пенсионным фондом РФ у нас была предварительная договоренность о частичном финансировании этих доплат. Но после того как деньги на выплату пенсий начнут поступать в республику "кружным" путем из Москвы, объем ассигнований будет зависеть исключительно от позиции Пенсионного фонда. Если он решит выделять средства в строгом соответствии с федеральным законодательством, то мы уже практически ничего не сможем изменить.

По закону средства, необходимые для сохранения уровня пенсий, должны выделяться из республиканского бюджета. Однако всем известно, с каким напряжением исполняется бюджет, и потому значительных поступлений оттуда не предвидится.

-- Какой выход Вы видите из создавшегося положения?

-- Единственным выходом остается проведение переговоров на федеральном уровне и получение твердых гарантий того, что дополнительное финансирование из Пенсионного фонда все-таки будет осуществлено. Только тогда мы можем контролировать в республике социальную ситуацию. А местные налоговые органы должны в полной мере почувствовать всю ответственность за судьбы более 200 тысяч пенсионеров нашей республики и мобилизовать все свои силы, людские и временные ресурсы для того, чтобы не допустить срывов в сроках выплаты пенсий.